

SHVATANJA VOJISLAVA BAKIĆA O PORODIČNOM VASPITANJU

Vesna Kovačević*

Pregledni rad doi: 10.7251/NSK1702073K UDK 37.018.1:929 Бакић В. COBISS.RS-ID 7236888

Rezime

Najvažniji faktor u vaspitanju djece je porodica. Porodica za dijete predstavlja čitav svijet u kojoj ono stiče prva znanja, zadovoljava svoje primarne i sekundarne potrebe, razvija sposobnosti, usvaja stavove i vrijednosti i formira navike koje će ga pratiti tokom cijelog života. U porodici se postavljaju temelji strukture ličnosti pri čemu vaspitno-obrazovne uticaje koji se ostvaruju u porodici kasnije ne može da nadoknadi niti jedna institucija.

O porodici kao najznačajnijem faktoru razvoja djeteta govorili su brojni istaknuti mislioci i pedagozi. Jedan od njih je Vojislav Bakić. Uvidio je potrebu i značaj vaspitanja u porodici. Porodič-

no vaspitanje je smatrao prvim vaspitanjem. Ono je temelj kako školskom tako i društvenom vaspitanju. Porodično vaspitanje u primarnoj grupi ostvaruju roditelji kao prvi vaspitači koji su najodgovorniji za cjelokupan psihofizički razvoj djeteta.

Cilj rada je da se ukaže na shvatanja Vojislava Bakića o porodičnom vaspitanju. Autor u radu daje osvrt na ideje, mišljenja, stavove i poglede koje je Vojislav Bakić imao o porodičnom vaspitanju.

Ključne riječi: *porodica, porodično vaspitanje, zadaci porodičnog vaspitanja, vaspitači u porodici, Vojislav Bakić.*

Uvodno razmatranje

*„Porodica je ... institucija kojoj dugujemo
čovečnost.*

* Vesna Kovačević je student master studija Studijskog programa pedagogije na Filozofskom fakultetu u Banjoj Luci. E-mail: vesna.kovacevic94@gmail.com

Ne poznajemo drugi način na koji se stvaraju ljudska bića osim odgoja u porodici.”

Margaret Mid
(Margaret Mead)

Vaspitanje i obrazovanje, rast i razvoj djeteta determinišu mnogi faktori. Kao najvažniji faktor među njima je porodica koja predstavlja „najuži, ali i najprirodniji oblik zajednice” (Младеновић, 1936, str. 18). U tom prvom socijalnom okruženju dijete usvaja prva znanja, uči vještine, stiče navike, te razvija sposobnosti. U porodici dijete doživljava prve socijalne kontakte, stiče prva iskustva o ljudima i životu, formira predstave o svijetu. Uspostavljajući prve kontakte sa ljudima ono upoznaje samog sebe, stiče svijest o svojim vrijednostima, o ulozi i položaju koje zauzima u ljudskoj zajednici. Osnove vaspitanja dijete stiče u porodici zbog čega se ona smatra nezaobilaznim faktorom u razvoju i vaspitanju. Ono što dijete nauči u porodici u predškolskom uzrastu to je osnova za dalji proces vaspitanja i obrazovanja (Станојловић, 1999). Porodično vaspitanje na predškolskom uzrastu postavlja temelje psihofizičkog razvoja djeteta. Dakle, prva vaspitno-obrazovna sredina sa kojom se dijete susreće je porodica, koja je nezaobilazna u životu predškolskog djeteta. U porodici se stvaraju temelji koji će se kasnije nadograđivati i usavršavati. Pored toga, za porodicu se može reći da je *prva škola* koja ima zadatak da prije svega dijete nauči „kako biti čovjek” (Мојић, 2016, str. 189). Znanja

i iskustva koje dijete stiče u porodici utiču na razvoj svih potencijala, formiranje mlade ličnosti i načine njenog ponašanja u društvu. Sve to ukazuje koliko je porodično vaspitanje društveno značajno a ako je nešto društveno značajnije onda je i odgovornije. Roditelji su ti koji nose najveću odgovornost za vaspitanje djece, odnosno moć je u njihovim rukama.

Porodica će uspješno ostvariti svoje zadatke ako su u njoj odgovarajući uslovi i pozitivni podsticaji za dječiji razvoj. Roditelji imaju presudnu ulogu u ovome. Oni su ti koji vaspitnim stilom, ličnošću, porodičnom atmosferom, komunikacijom u porodici kao i metodama i principima porodičnog vaspitanja ostvaruju zadatke porodične pedagogije. U porodičnom vaspitanju dominantna su tri stila vaspitanja: demokratski, autokratski i indolentni. Najefikasniji je demokratski stil koji se ostvaruje u toploj porodičnoj atmosferi u kojoj se dijete osjeća voljeno, sigurno, poštovano od strane članova porodice i ravnopravno sa svima njima. Dijete koje je okruženo takvom atmosferom imaće više prilika da se razvije kao ličnost. Ono će ispoljiti od svoje ličnosti samo onoliko koliko se uvažava njegova ličnost. Dakle, porodična atmosfera može da podstiče ličnost djeteta ali i da je ograničava, sputava (Kamenov, 1999).

Prve oblike ponašanja dijete razvija u porodici učeći po modelu. Pored toga što su najbolji autoritet djetetu roditelji su i model koji dijete vodi kroz cijeli život, utiče na formiranje dječijih stavova, slike o sebi i razvijanju osjećaja kompeten-

tnosti djeteta. Zato je važno da bude što veći sklad između međusobnog ponašanja roditelja i njihovih zahtjeva kako bi se razvila emocionalno stabilna ličnost (Grandić, 1997). Raskorak između interakcije i ponašanja roditelja i modela koji nameću djeci može da prouzrokuje emocionalno nestabilnu, psihičku labilnu i nesigurnu ličnost. Takva djeca nisu sposobna za uspostavljanje trajnih emocionalnih veza zbog čega se javlja buntovnički odnos prema roditeljima i drugim vidovima autoriteta. S obzirom na složenosti vaspitnog rada u porodici nije lako pronaći načine za rješavanje problema koji se svakodnevno javljaju. Roditeljima su na raspolaganju različite metode porodičnog vaspitanja poput „metode uvjeravanja i ubjeđivanja, metode vježbanja i navikavanja, metode podsticanja i hrabrenja, metode preusmjeravanja i sprečavanja” (Spasojević, 2011, str. 199). Prilikom primjene metoda roditelji treba da uzmu u obzir da je svako dijete posebna individua za sebe. Takođe pored metoda u porodičnom vaspitanju posebno mjesto pripada principima porodičnog vaspitanja. Nemoguće je zamisliti porodično vaspitanje bez principa porodičnog vaspitanja. Prema Iliću (2013) principi porodičnog vaspitanja su opšta i rukovodeća načela od kojih roditelji polaze prilikom vaspitanja djece.

O značaju porodičnog vaspitanju govorili su mnogi istaknuti evropski mislioci i pedagozi. Prvi koji su prepoznali važnost porodice za razvoj djeteta su pedagoški klasici kao što je Jan Amos Komenski (John Amos Comenius), Džon

Lok (John Locke), Žan Žak Ruso (Jean Jaques Rousseau) i mnogi drugi koji su smatrali da je porodica prvo i jedino mjesto gdje se djeca vaspitavaju. Kod Srba ovakav stav zastupao je Vojislav Bakić. Isticao je nezaobilaznu ulogu roditelja u vaspitanju i obrazovanju djece nazivajući ih prvim učiteljima koji predstavljaju modele djeci koji će ih pratiti tokom cijelog života. Prema shvatanjima ovog istaknutog srpskog pedagoga porodica je temelj kako školskog tako i društvenog vaspitanja (Bakić, 1901) i izvor podsticanja svih komponenti vaspitanja.

Vojislav Bakić – određenje pojma, cilja, moći i granica vaspitanja

Radeći kao univerzitetski profesor Vojislav Bakić¹ se bavio problemima pedagoške nauke i nastave. Njegovi teorijski pogledi na probleme pedagoške nauke i nastave nose obilježja Herbartove filozofske škole kojoj je Bakić pripadao. Zbog tog opredjeljenja upućivane su mu zamjerke kojih je i on sam bio

¹ Utemeljivač pedagoške nauke kod Srba doktor Vojislav Bakić je rođen 22.08.1847. godine na Kordunu, opština Vrginmost. Završio je Realku a potom učiteljsku školu u Somboru nakon koje je upisao studije pedagogije i filozofije u Lajpcigu i Hajdelbergu. Tokom školovanja bio je zapažen od učitelja kao vrlo marljiv, ozbiljan i vrijedan đak. O tome govore seminarski radovi koje je pisao Vojislav Bakić a koji nisu mogli proći nezapaženo. U svojoj 27. godini života doktorirao je u Lajpcigu na temu *Rusovljeva pedagogika sa gledišta filozofske pedagogike*. 1874. i 1908. godine njegova disertacija je prvo objavljena na njemačkom jeziku a 1896. na srpskom jeziku u časopisu *Učitelj* (Илић и Михајловић, 2016).

svjestan. Takođe, Herbartova filozofska misao uticala je na shvatanja Vojislava Bakića koja se odnose na nauku o vaspitanju. Kao polazni problem pedagoške nauke uzima njeno terminološko određenje. Neprihvatajući postojeće pojmovno određenje Vojislav Bakić je pedagošku nauku terminološki odredio definicijom da je „pedagogika nauka o vještini vaspitanja” (Бакић, 1897, str. 2). Kao istomišljenik Herberta, razlikovao je dvije pedagogike: opštu (teorijsku ili filozofsku) i posebnu (specijalnu, praktičnu ili primjenjivu). Prva opšta pedagogika bavi se fundamentalnim problemima pedagogike i sastoji se od pedagoške teleologije² i pedagoške metodologije. U njoj se ističe humano vaspitanje, ono vaspitanje koje čini čovjeka pravim čovjekom. Bez obzira što svaki čovjek rođenjem nasljeđuje ljubavni i roditeljski nagon (Bakić, 1897), koji se javlja u doba zrelosti, bez pedagoškog znanja i umijanja on ne bi mogao da doprinese pravilnom razvoju djeteta. Druga, posebna pedagogika obuhvata porodično vaspitanje, školsko obrazovanje, stručno usavršavanje i samoobrazovanje. Ova pedagogika izlaže pravila i daje uputstva koja treba da primjenjuju svi oni koji se bave vaspitnim radom (Бакић, 1901). U vaspitnom radu Vojislav Bakić akcenat stavlja na norme kojih se treba striktno pridržavati.

² *Телелогіја* – (grč. *tèlos* kraj, ishod; svrha, cilj; *logia* učenje), fil. učenje o cjelishodnosti ili svrsishodnosti; učenje po kome se sve što se zbiva u svijetu, u prirodi, u životu čovječanstva upravlja nekom svrhom, nekim ciljem; posmatranje stvari i pojava sa gledišta svrhovitosti, cjelishodnosti (Вујаклија, 2006, str. 875).

Uviđajući potrebu i značaj vaspitanja kako za pojedinca tako i za cijelo društvo Vojislav Bakić posebno se bavio definisanjem pojma, cilja, moći i granica vaspitanja. Prema Bakiću vaspitanje je „pravilno razvijanje i usavršavanje organskih sila i duhovnih sposobnosti u mlada čovjeka i mlada naraštaja, a to biva svjesnim uticajem zrelih ljudi i starijeg naraštaja na rad i život vaspitanika” (Бакић, 1897, str. 5). Ovakvo pojmovno određenje vaspitanja upućuje na zaključak da je vaspitanje složen proces koji počinje u najranijem uzrastu, podržan od strane odraslih osoba sa ciljem razvoja nasljednih potencijala. Pored toga vaspitanje obuhvata svjesne vaspitne uticaje odraslih koji su usmjereni ka osposobljavanju vaspitanika za život i rad u društvu. Ovome doprinosi duhovni odnos između starijeg i mladeg, odnosno vaspitača i vaspitanika u kome vaspitanik dobija smjernice, znanje, volju, vještine i navike koje ga vode kroz život. Zastupajući ovakvu ideju Vojislav Bakić se približio savremenim koncepcijama vaspitanja. O tome da je vaspitanik taj koji treba da uči a vaspitač ima ulogu pomagača detaljnije je obrazložio u udžbeniku *Opšta pedagogika*. Takođe iz njegovog pojmovnog određenja vaspitanja može se prepoznati da je Bakić naglasak stavljao na moralnu komponentu vaspitanja. Vaspitanje prema njegovom mišljenju ima za cilj formiranje moralnih osobina ličnosti. U ovakvom određenju cilja prepoznaje se jednostranost pedagoške nauke. S obzirom da je Vojislav Bakić svojim shvatanjima i ukupnom pedagoškom djelatno-

šću odstupao ne samo od Herbarta već i od drugih istaknutih pedagoga toga vremena on je insistirao na svestranom, harmonijskom vaspitanju. Prema mišljenju Vojislava Bakića „pedagogija ne može da život uzima jednostrano već svestrano” (Бакић, 1897, str. 33) kako bi se ostvarili postavljeni ciljevi. Takvim shvatanjima došao je na ideju da treba uspostaviti cjelovit sistem ciljeva i vaspitnih zadataka. Kriterijumi za klasifikaciju vaspitnih zadataka shodno komponentama vezani su za važnost, teškoću dostizanja ciljeva i za prirodni slijed (Илић и Михајловић, 2016). Ideja o harmonijskom vaspitanju za koju se zalagao Vojislav Bakić i danas je vrijedna pažnje.

Govoreći o izvorima ciljeva vaspitanja Vojislav Bakić ističe da ciljevi leže u vaspitaniku a ne negdje izvan njega. On cilj nije izvodio iz etike kao što su to radili herbartovci već je smatrao da cilj mora biti na „prirodi čovjekovoj zasnovan“ (Бакић, 1878a, str. 3). Dakle cilj vaspitanja treba da bude u skladu sa prirodom vaspitanika koja je i sama inkorporirana u njega. Prosvjetitelji su svojim idejama ostvarili značajan uticaj na Vojislava Bakića kada su u pitanju shvatanja moći i granica vaspitanja. Za njih je vaspitanje „svemoćno, a čovjek je u bilo kom pogledu produkt vaspitanja” (Cenić i Petrović, 2012, str. 126). Prihvatajući ovakva mišljenja Bakić je govorio da je vaspitanje toliko moćno da se sa njim može urođena priroda u potpunosti izmijeniti. Vaspitanjem se mogu kod vaspitanika razviti neke stalne osobine koje rođenjem nisu postojale (Бакић,

1897). Ali i pored ovog optimističkog stava Vojislav Bakić je bio svjestan granica koje postoje u vaspitanju. Moći vaspitanja su determinisane velikim brojem faktora. Vojislav Bakić razlikuje dvije grupe faktora. U prvu grupu spadaju nasljedni faktori. Priroda je svakom čovjeku odredila granice dokle se može razvijati i usavršavati u svemu. U drugu grupu spadaju lični, društveni i neki drugi faktori kao što su pol, temperament, talenat, psihofizički uzrast, životne prilike, religija itd. Navedeni faktori imaju različit intenzitet djelovanja na vaspitanje zbog čega je Vojislav Bakić tvrdio da su granice vaspitanja rastegljive. Otuda vaspitač ima zadatak da svojim radom utiče na usavršavanju vaspitanika do najvišeg nivoa kojeg svako od njih može dostići (Бакић, 1878b).

Ogromna je zasluga Vojislava Bakića što je pitanje vaspitanja postavio na tapet značajnih društvenih problema. Shvatio je ulogu i vrijednost vaspitanja te je smatrao da ono može dati *pravac za život*. Iako je svoje shvatanje vaspitanja zasnovao pod uticajem Rusoovljevih pogleda, u određenoj mjeri je odstupao od njega. Kao i Ruso akcenat je stavljao na potrebu vaspitanja ali je vaspitanje različito tumačio. Za Vojislava Bakića vaspitanje nije individualni postupak kao što je tvrdio Ruso već je socijalni proces u kome odrasli, iskusniji imaju nezaobilaznu ulogu. Od starijih koji predstavljaju modele djeca primaju znanja, navike i način života što im kasnije služi kao osnova. U vaspitanju je moć, vaspitanje je prije svega individualna a zatim društve-

na potreba. Sa vaspitanjem se počinje u najranijoj dobi u porodici koja je po mišljenju Vojislava Bakića najmoćniji faktor vaspitanja djece.

Porodica – izvor vaspitanja za Vojislava Bakića

Pored toga što se bavio fundamentalnim pitanjima pedagoške nauke Vojislav Bakić je posebnu pažnju posvetio porodičnom vaspitanju. Postoji više razloga zbog čega se opredjelio upravo za porodično vaspitanje. Prvi od njih je proizašao iz stava kojeg je Bakić zastupao a to je da vaspitanje počinje u roditeljskoj kući te da je takvo vaspitanje osnova, „temelj školskome i društvenom vaspitanju” (Bakić, 1901, str. 7). porodica je za Vojislava Bakića začetnik vaspitanja, primarna vaspitna grupa u kojoj se stiče osnovno vaspitanje zbog čega ona ima veliki uticaj na razvoj mladih. Drugi razlog zašto je Vojislav Bakić svoj rad usmjerio na proučavanje problema porodičnog vaspitanja nastao je pod uticajem njegovog učitelja Karla Stoja (Karl Volkmar Stoy) koji je napisao djelo *Hauspädagogik*³. Kao student Vojislav Bakić se upoznao sa tim djelom. Međutim uvidio je da to djelo bez obzira što je dopunjeno primjerima prilikom prevođenja nije moglo da odgovori potrebama i uslovima porodičnog vaspitanja tadašnje Srbije. Uviđajući te nedostatke u želji da pomogne roditeljima odlučio je da napiše jedno djelo o vaspitanju u porodici

³ *Hauspädagogik – Kuća kao vaspitaonica* (Поткоњак, 2001)

(Поткоњак, 2001).

Vojislav Bakić je isticao da se vaspitanje u porodici razlikuje od drugih oblika vaspitanja. Vaspitanje koje se ostvaruje u porodici odnosno roditeljsko vaspitanje je prvo vaspitanje, blago i nježno. Ovakvo vaspitanje ostavlja dubok trag u duhu svakog čovjeka kroz cijeli njegov život (Поткоњак, 2001). Iako je Vojislav Bakić govorio o određenim normama kojih se treba pridržavati u vaspitnom radu, u porodici to nije moguće postići. Sve do početka škole vaspitanje u porodici se ne može ostvarivati po nekom utvrđenom planu, kao što to biva u nastavi. Međutim nastoji se uspostaviti rad i red u porodici koji se prepoznaje prilikom vaspitanja. Porodica ima najvažniju dužnost a to je vaspitanje djece. Ova velika odgovornost je u rukama roditelja. Oni vole svoju djecu, u njima gledaju sebe, jer djeca nasljeđuju od njih „glavne tjelesne i duhovne osobine” (Bakić, 1920, str. 97). Od roditeljskog vaspitanja zavisi sreća dječijeg života. Ljubavlju, intimnim odnosima i najjačim osjećanjima roditelji vaspitavaju svoju djecu (Bakić, 1901). Ovo su sredstva porodičnog vaspitanja koja su prema Vojislavu Bakiću moćnija od bilo kojih drugih sredstava u vaspitanju.

Ovakva sredstva najviše primjenjuju majke jer dijete sa njima provede najviše vremena. Prema shvatanjima Vojislava Bakića majka je glavni vaspitač u porodici i najodgovornija za razvoj i vaspitanje djece. Ona vaspitava ljubavlju i primjerom pri čemu dijete najveće po-

vjerenje ima prema svojoj majci. Majčinska ljubav je najjače sredstvo vaspitanja u porodici. Dužnost majke je da čuva i sačuva dijete od svega onoga što je štetno i opasno po njegovo zdravlje te da mu uvijek daje ono što je korisno i povoljno za njegov fizički razvitak (Поткоњак, 2001). Na ovakvo viđenje majke kao najodgovornije osobe uticalo je Bakićevo shvatanje o ženama kojima je priroda odredila glavni poziv da budu „matere i vaspitačice” (Поткоњак, 2001, str. 194). Svoje djelo *Pouke o vaspitanju dece u roditeljskoj kući* posvetio je njima i konkretizovao upravo stavove o vaspitanju (Поткоњак, 2001). Osim toga djelo čine uputstva i postupci koje je Vojislav Bakić obrazložio a koji bi se trebali primjenjivati prilikom vaspitanja u porodici. Kako bi majke što uspješnije obavljale svoje dužnosti treba ih još dok su djevojčice vaspitavati tako da kasnije budu dobre žene i majke. Govorio je da bi bilo bolje da djevojke i mlade žene umjesto romana „čitaju knjige koje govore o vaspitanju djece” (Поткоњак, 2001, str. 194), jer će se na taj način bolje pripremiti za majčinski poziv. Smatralo se da romani nemaju značajnu ulogu u pripremi budućih majki kao što imaju knjige u kojima se govori o vaspitanju djece. Za razliku od majke koja vaspitava ljubavlju i nježnošću otac je taj koji više vaspitava svojim autoritetom i dosljednošću. Otac ne provodi toliko vremena kao majka sa djecom, on je mnogo odlučniji i oštriji prema njima. Zbog svega toga on ima više ugleda i respekta kod njih. Pored roditelja za vaspitanje djeteta

u porodici zaslužni su braća i sestre. Oni svojom društvenošću, iskrenošću, povjerljivošću i svojim vlastitim primjerom ostvaruju zadatke moralnog vaspitanja u porodici. Zbog svega toga roditelji treba da prvo i starije dijete pravilno vaspitaju kako bi mlađa djeca poslije mogla da se na njih ugledaju (Поткоњак, 2001). Takođe, na vaspitanje djeteta djeluju i porodični uslovi, klima u porodici, predmeti koji dijete okružuju i ukupan način života. Stoga je najvažnije je da se stvore povoljni uslovi za razvoj djeteta, da vaspitači budu složni, da podjednako postupaju prema djetetu te da budu dosljedni (Бакић, 1920). U tom slučaju vaspitni uspjeh neće izostati.

Zastupajući tezu o svestranosti vaspitanja Vojislav Bakić je vidio porodicu kao osnovu za razvoj svih komponenti vaspitanja. Prenaglašavajući moralno vaspitanje u definisanju cilja vaspitanja isticao je da je izvor prave moralnosti porodica. Dijete u porodici uči maternji jezik, dobija prve osnove znanja, prima religiju od svojih roditelja i tako se formira kao moralna ličnost. Uloga porodice u razvoju, formiranju i usavršavanju ličnosti ne gubi na značaju polaskom djeteta u školu. I u školsko doba dječaci i djevojčice najviše vremena provedu kod kuće gdje se vaspitavaju.

Analizirajući navedeno može se reći da je porodično vaspitanje ili vaspitanje u roditeljskoj kući kako je i sam Vojislav Bakić govorio prvo vaspitanje sa kojim se dijete susreće ali i vaspitanje koje će ga pratiti tokom cijeloga života. To je

vaspitanje koje mu daje pravac za život, koje ga usavršava i čini čovjekom (Бакић, 1901). Zato porodičnom vaspitanju treba posvetiti punu pažnju jer ono što je propušteno u porodičnom vaspitanju teško se kasnije može nadoknaditi.

Zadaci porodičnog vaspitanja prema Vojislavu Bakiću

Porodica obavlja jedan od najodgovornijih, najtežih i najzahtjevnijih poslova a to je vaspitanje djece. Od vaspitnih uticaja u porodici zavisi razvoj, vaspitanje i obrazovanje mladih. Najzaslužniji za sve to su roditelji pred koje Vojislav Bakić postavlja određene zadatke. Kako bi roditeljima pomogao u vaspitanju djece Vojislav Bakić je u svome djelu *Opšta pedagogika* detaljno obrazložio svaki zadatak. Takođe za svaki zadatak koji se postavlja pred porodicu navodi niz primjera i uputstava za njegovo ostvarivanje. Zadatak za Vojislava Bakića „može biti samo ono što je dobro i istinito, što je lijepo i korisno” (Бакић, 1878a, str. 10). Zadatke porodičnog vaspitanja je izveo iz opštih zadataka vaspitanja. Jasno je zašto je to Vojislav Bakić uradio jer porodica za njega predstavlja mjesto gdje se podstiču sve komponente vaspitanja.

Iako je isticao podjednak značaj svih zadataka vaspitanja Vojislav Bakić je u prvi plan stavljao zadatke *moralnog vaspitanja*. Glavni zadaci moralnog vaspitanja su razvijanje moralnih osjećanja, moralne svijesti i moralne volje i karaktera. Prema shvatanjima Vojislava Baki-

ća porodica je najvažnije mjesto za prvo moralno vaspitanje. U porodici se ostvaruje obostrana ljubav između roditelja i djece, kao i ljubav i prijateljstvo između braće i sestara koja spada u red najjačih emocija. U njoj se stiču navike i naravi iz kojih se razvija prava moralnost (Бакић, 1897). Zadatak roditelja je da djecu nauče na uredan život, pravilno druženje u kući i izvan nje. Porodica je mjesto gdje se uređuju odnosi prema drugim ljudima i prema društvenoj zajednici. Stiču se vrline prava i pravde, istine i slobode koje takođe svoje korijene imaju u porodici. Moralno vaspitanje je najteže i najslabije jer da bi moralne vrline postale osnova stalnog ponašanja i djelovanja potrebno je uporno i dugotrajno vježbanje. Međutim sa pravim moralnim vaspitanjem u porodici se može početi od treće godine kada dijete počne da razlikuje šta je dopušteno a šta je zabranjeno i kada se u njega počne javljati osjećaj stida i srama (Поткоњак, 2001). Kao prvi i najvažniji zadatak moralnog vaspitanja je razvoj poštenja zasnovanog na znanju (Бакић, 1897). Životinje nemaju poštenja a upravo u tome je vrijednost čovjeka jer mu je pošten karakter prva i najvažnija osobina, koja mu daje najviše vrijednosti i uvažavanja u društvu. Kako bi se dijete usavršilo u poštenju u porodici je potrebno podsticati sljedeće karakterne osobine: „urednosti, umjerenosti, nepristrasnosti, zahvalnosti, saosjećanja, dobročinstva, samoupoznavanja i samoupravljanja” (Поткоњак, 2001, str. 194). Međutim, poštenja ne može biti bez znanja pa je vrlo važno intelektualno vaspitanje.

Zadatak *intelektualnog vaspitanja* je da „usavrši svijest i savjest, pamćenje i mišljenje, maštu i um, ili ukratko, obrazuje razum (intelekt)” (Бакић, 1897, str. 99). Stoga je u porodici potrebno razvijati umne snage djeteta kako bi ono kasnije moglo da ih korisno primjeni u određenim prilikama. Do osnovne škole ovo se najviše postiže razvijanjem čulnih opažaja. Kada su god u prilici roditelji treba da podstaknu dijete da usmjeri pažnju na posmatranje stvari i pojava, na uočavanje razlika i sličnosti, kao i uviđanje njihovih osobina. Tako dijete malo po malo dobija sve veći broj konkretnih predstava, koje se među sobom vezuju i održavaju mehaničkim načinom (Бакић, 1901). Dijete počinje da progovara u drugoj godini života. Tada su riječi koje dijete izgovara skraćene i izmijenjene. Uloga roditelja je da navikavaju dijete na pravilno izgovaranje svih glasova u riječima te da ga nauče da govori potpunim rečenicama. Djeci su posebno zanimljive priče o dječijem a naročito životinjskom životu. Pričajući ovakve priče a potom tražeći od djece da ih prepričaju roditelji doprinose razvoju umnih snaga djeteta. Takođe neophodno je dijete učiti da pjeva kratke „pjesmice koje su lake po sadržini, obliku, taktu i melodiji” (Поткоњак, 2001, str. 202). Samosvijest se javlja u trećoj godini. Dijete upotrebljava riječ *ja* za sebe tek u drugoj polovini treće godine. Stalno pamćenje počinje od pete godine. Od četvrte godine dijete pokazuje veliku radoznalost pa zapitkuje mnogo o životinjama i ljudima, o stvarima i pojavama, o njihovom postanku i razvitku, i

o njihovim uzrocima i odnosima. Roditelji bi trebali tu radoznalost zadovoljiti (Поткоњак, 2001).

Za razliku od zadataka intelektualnog i moralnog vaspitanja porodica sa ostvarivanjem zadataka *fizičkog vaspitanja* počinje u prvoj godini života djeteta. Fizičko vaspitanje ili higijensko vaspitanje je glavni zadatak u prvoj godini života. Cilj fizičkog vaspitanja je „da se u omladine sačuva zdravlje i razvije fizička snaga” (Бакић, 1897, str. 96). Da bi se to postiglo roditelji moraju da paze da djetetu bude toplo, da ga hrane zdravom hranom, da obrate pažnju na odjeću koju djeci oblače te da mu omoguće dovoljno sna. Važno je da se ostvaruju zadaci fizičkog vaspitanja jer zdravlje i fizička snaga djeteta značajno utiču na intelektualno, moralno, tehničko i estetsko vaspitanje. Uvidjevši koliko je teško očuvati zdravlje djeteta Vojislav Bakić savjetuje roditeljima da dopuste djeci da se u određeno vrijeme i na određenom mjestu igraju i zabavljaju.

Pored zadataka moralnog, intelektualnog i fizičkog vaspitanja vaspitni rad u porodici potrebno je usmjeriti i na ostvarivanje zadataka *tehničkog vaspitanja*. Rad je za Vojislava Bakića glavni zadatak čovjeka bez koga je nemoguće ostvariti zdrav i srećan život pa je stoga neophodno obučiti dijete za rad (Бакић, 1897). Na roditeljima je da kod djece razvijaju radne navike, potrebu i želju za radom. Sa ostvarivanjem zadataka tehničkog vaspitanja u djetinjstvu se počinje posmatranjem raznih radova i podržavanjem istih u igri. Međutim, kasnije

kada dijete bude spremno ono se počinje vježbati u radu (Поткоњак, 2001). Od treće godine dijete treba početi učiti i navikavati da se samo hrani, oblači i svlači, umiva i poslužuje. Majka dijete može uključivati u obavljanje kućnih poslova u čemu joj ono može biti od pomoći. Na taj način dijete se uči radu i navikava se na njega što u stvari doprinosi i moralnom vaspitanju.

Ostvarivanjem zadataka *estetičkog vaspitanja* (za Vojislava Bakića) u porodici vrši se značajan uticaj na moralno, intelektualno, fizičko i tehničko vaspitanje djeteta. Estetičko vaspitanje je u čvrstoj vezi sa moralnim jer dobrota i ljepota idu zajedno. Takođe zajedno idu i lijepo i korisno (tehničko vaspitanje). Estetičko vaspitanje zajedno sa intelektualnim ima značaj za fizičko vaspitanje jer što je čovjek obrazovaniji, to sve više polaže na ljepotu tijela i duha, i na ljepotu svoje okoline, odnosno sve više uljepšava svoj život (Бакић, 1897). Estetičko vaspitanje ima zadatak da razvije viša čula, usavrši maštu za shvatanje ljepote koju prate estetička osjećanja (Илић и Михајловић, 2016, str. 228). Ono što je potrebno da roditelji urade do polaska djeteta u školu u oblasti estetičkog vaspitanja jeste da stvaraju uslove u kojima će dijete razvijati čula, a naročito čula vida i sluha. To će postići ako dijete bude opkoljeno lijepim predmetima u sobi i kući, u bašti i okolini, i ako bude imalo priliku da sluša lijepo pjevanje i sviranje (Поткоњак, 2001). Na ovaj način je moguće razviti estetička osjećanja i maštu kod djeteta.

Navedenih pet zadataka porodičnog vaspitanja Vojislav Bakić je uporedio sa pet prsta na ruci. Palac kao osnovni prst označava zdravlje; kažiprst – poštenje; veliki prst – centar i temelj svih prsta – znanje; prstenov prst – ljepotu, i mali prst – rad (Поткоњак, 2001, str. 193; prema: Бакић, 1880, str. 2). Isticao je da je pravo porodično vaspitanje moguće samo onda kada se podjednako ostvaruju zadaci svih komponenti vaspitanja. Da bi roditelji mogli uspješno da ostvaruju zadatke porodičnog vaspitanja potrebno je da se obrazuju. Vojislav Bakić je smatrao da je obrazovanje roditelja obaveza svih učitelja i sveštenika jer oni imaju najviše prilika da pouče roditelje kako da njeguju i vaspitavaju djecu. Pored toga oni su ti koji bi trebali učiti roditelje kako da iskorijene štetne osobine kod djece i kako da ih sačuvaju od štetnih uticaja (Поткоњак, 2001). Obrazovani roditelji neće praviti toliko grešaka u vaspitanju djece, umjeće da pogode pravu mjeru, biće primjer djeci ponašajući se onako kako bi željeli da se djeca ponašaju. Razumjeće djecu i njihove probleme, davati savjete koje će oni rado primati i kada budu punoljetni, služice za ugled svojoj djeci čuvajući ih od rđavog društva (Бакић, 1901). Dakle, Vojislav Bakić je uvidio potrebu obrazovanja roditelja kako bi uspješno mogli da vaspitavaju svoju djecu.

Zaključak

Pored biološke, emotivne, reproduktivne, ekonomske, funkcije pružanja zaštite i obrazovne funkcije, porodica ima i vaspitnu funkciju. Porodica je temelj vaspitanja, od vaspitanja u porodici zavisni cjelokupan psihofizički razvoj djeteta. Važna je kako za razvoj pojedinca tako i za razvoj društva. Pojedinaac – dijete tek uz pomoć porodičnog vaspitanja postaje društveno biće. Tokom istorije brojni pedagozi su govorili o vaspitanju djece u porodici. Porodično vaspitanje kao jedini oblik vaspitanja u prošlosti oduvijek je privlačilo pažnju mnogih. Bez obzira na vremenske, političke, ideološke i druge faktore porodično vaspitanje nikada nije gubilo na značaju. Oduvijek je kroz istoriju akcenat stavljan na potrebu i značaj porodičnog vaspitanja. Ogroman značaj porodičnom vaspitanju pridavao je istaknuti srpski pedagog i humanista Vojislav Bakić. Prema njegovom shvatanju vaspitanje svoje korijene ima u porodici koja je zaslužna za razvoj mladog naraštaja. U toj prvoj društvenoj zajednici dijete se prvo susreće sa roditeljima koji su ujedno njegovi prvi vaspitači. Takođe braća i sestre imaju veliki uticaj na vaspitanje djeteta. Pred porodično vaspitanje se postavljaju određeni zadaci. Kako bi ih roditelji što uspješnije ostvarivali potrebno je da se obrazuju. Ideja o obrazovanju roditelja je ideja Vojislava Bakića. Predstavljala je novinu u tadašnje vrijeme. Danas se takođe govori o potrebi obrazovanja roditelja. Sasvim je

jasno koliki je značaj Vojislav Bakić pridavao porodičnom vaspitanju. Porodično vaspitanje je uvrstio u sistem vaspitanja koga je teorijski utemeljio. Takođe o tome svjedoči veliki broj radova koje je Vojislav Bakić ostavio u pedagoško nasljeđe a u kojima se govori o vaspitanju djece u porodici.

Literatura

- Бакић, В. (1878a). *Опита наука о васпитању*, удешена нарочито за предавања у учитељској школи, књ. 1. Београд: Државна штампарија.
- Бакић, В. (1878b). *Примењена наука о васпитању*, књ. 2. Београд: Државна штампарија.
- Бакић, В. (1897). *Опита педагогика*. Београд: Државна штампарија.
- Бакић, В. (1901). *Посебна педагогика*. Београд: Државна штампарија.
- Бакић, В. (1920). *Морални живот у рату и миру*. Београд: Српско учитељско удружење.
- Сенић, С. и Петровић, Ј. (2012). *Васпитање кроз историјске епохе*. Вранје: Универзитет у Нишу. Учитељски факултет у Нишу.
- Грандић, Р. (1997). *Породична педагогика*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Плић, М. (2013). *Породична педагогика*. Бања Лука: Филозофски факултет и Мостар: Универзитет „Дžемал Биједић”.
- Илић, М. и Михајловић, Т. (2016). *Историја националне педагогије*. Бања Лука: Филозофски факултет.

Kamenov, E. (1999). *Predškolska pedagogija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Младеновић, В. (1936). *Општа педагогика*. Београд: Геца Кон.

Мојић, Д. (2016). Педагошко образовање родитеља у функцији унапређивања партнерства предшколске установе и породице. *Нова школа, бр. XI (1)*, 185–201. Бијељина: Педагошки факултет у Бијељини стр.

Поткоњак, Н. (2001). *Педагошка схватања Војислава Бакића*. Београд: Учитељски факултет.

Spasojević, P. (2011). *Porodična pedagogija i odgovorno roditeljstvo*. Вања Лука: Nova škola.

Станојловић, Б. (1999). *Породица и васпитање деце*. Београд: Научна књига.

Вујаклија, М. (2006). *Лексикон страних речи и израза*. Београд: Просвета, Нови Сад: Будућност.

Vesna Kovačević

VOJISLAV BAKIĆ'S THOUGHTS ON FAMILY UPBRINGING

When upbringing of children is concerned, there is no more important environment but the family, representing a world where they gain their first knowledge, satisfy their primary and secondary needs, develop their abilities, acquire attitudes, and form life-long habits. Furthermore, it is the family where foundations of one's personality are laid, with no other institution being capable of making up for the pedagogical impact of this unit.

There have been many philosophers and educators reflecting on this capacity of the family, one of whom was Vojislav Bakic. Bakic deemed upbringing within the family as primary upbringing, paving a path for other forms, such as school and social upbringing. It is realized by parents as first educators who are the most responsible ones for the overall psycho-physical development of a child.

This paper aims at highlighting Vojislav Bakic's thoughts on this issue, with the author commenting on his ideas, stands, and views.

Key words: family, family upbringing, goals of family upbringing, educators within the family, Vojislav Bakic.

Весна Ковачевич

МНЕНИЯ ВОИСЛАВА БАКИЧА ПО СЕМЕЙНОМУ ВОСПИТАНИЮ

Цель работы состоит в том, чтобы привлечь внимание о понимании Воислава Бакича о семейном воспитании.

Ключевые слова: семья, семейное воспитание, задачи семейного воспитания, воспитатели в семье.

Наиболее важный фактор в воспитании детей, это семья. Семья для ребенка представляет собой весь мир, в котором он приобретает первые знания, встречает первичные и вторичные потребности, развивает навыки, мотивы и ценности, формирует привычки, которые будут следовать за ним всю его жизнь. Семья закладывает основу структуры личности, и воспитательно-образовательные влияния приобретенные в семье, не могут быть изменены посредством никакого учреждения.

Многие известные педагоги и мыслители говорили о семье как важнейшем факторе для развития ребенка. Одним из них является Воислав Бакич. Он признал необходимость и важность воспитания в семье. Семейное воспитание считается первым воспитанием.

Оно является основой школьного, а также и социального воспитания. Родители в качестве первого педагога представляют основную группу, которая в наибольшей степени отвечает за общее физическое и психическое развитие ребенка.

